

رهیافتی در ایده‌پردازی حسن‌محور

در راستای تولید اثر هنری
(توضیحات کامل)

www.QuranAhlebayt.ir

رهیافتی در ایده‌پردازی حسن‌محور در راستای تولید اثر هنری

ایده‌پردازی هنرمند، نقشی پایه و محوری از فرایند تولید اثر داشته و در حکم خشت اول بنای اثر هنری محسوب می‌شود. در حوزه هنر اسلامی شایسته‌تر آن است که ایده‌پردازی بر محوریت تجلی حسن و زیبایی حقیقی صورت پذیرد که از ابزارها ضروری هنرمند در تحقق این مهم، قدرت مشاهده و نگاه اون نسبت به موضوعات پیرامون است هنرمند برای اینکه بتواند در مواجهه با موضوعات، معرفت خود را از مرتبه زیبایی‌های ظاهری به سمت حقیقت زیبایی و جلوه‌های حسن تجلی یافته در بستر موضوع سوق دهد، باید سطح مشاهده خود را از مشاهده حسی به مشاهده عقلی ارتقا دهد که تحقق این امر نیز مستلزم ارتقای قدرت تفکر و تعقل اوست. هر چند هنرمند از قدرت تفکر و تعقل بالاتری برخوردار باشد به همان اندازه توان مشاهده حسن در او قوی‌تر خواهد بود.

مجموعه حاضر در صدد است تا با تمرکز بر دو مؤلفه تفکر و تعقل، مبانی و اصول مشاهده زیباشناسانه هنرمند را ارائه نموده و با نظام‌مند کردن آن زمینه ارتقای سطح ایده‌پردازی در فرایند تولید اثر هنری حسن‌محور را فراهم آورد.

مقدمه

به‌طور طبیعی هر هنرمندی برای تولید یک اثر هنری ناگزیر از طی فرایندی است که این فرایند را در یک نگاه اجمالی می‌توان شامل دو مرحله کلی دانست؛ «مرحله ایده‌پردازی» و «مرحله صورت‌بخشی به ایده».

منظور از ایده‌پردازی، پردازش موضوع و نظام‌بخشیدن به محتوای اثر هنری با رویکردی معرفتی است که در این مرحله موضوعات هنوز از ساحت علم و ادراک هنرمند و از قالب مفاهیم و معانی انتزاعی خارج نشده و از درون به بیرون راه نیافته‌اند؛ و اما مرحله صورت‌بخشی، بروز یافتن ایده در ساحت

رهیافتی در ایده‌پردازی حسن‌محور

در راستای تولید اثر هنری
(توضیحات کامل)

www.QuranAhlebayt.ir

عمل و اجرای محتوا در قالب فرم‌ها و صورت‌ها است که در این مرحله معانی و مفاهیم به‌طور کامل در قالبی محسوس ریخته شده، عینیت بیرونی می‌یابد و قابل نمایش می‌شود.

با این بیان روشن می‌شود که ایده‌پردازی هنرمند نقشی پایه و محوری در فرایند داشته و در حکم خشت اول بنای اثر هنری محسوب می‌شود که آفرینش هنری را از حیث جهت‌دهی و سوق دادن به سمت و سویی خاص، تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد؛ به عبارتی می‌توان گفت سطح کیفیت و کارآمدی ایده‌پردازی هنرمند یکی از عوامل مهم در تعیین سطح کیفیت و کارآمدی اثر هنری خواهد بود. به این ترتیب برای دستیابی به هدف بلندی چون ارتقای کیفیت و کارآمدی در آثار هنری، توجه خاص به این مرحله در درجه اول اهمیت قرار دارد.

ایده‌پردازی ارتباط مستقیمی با علم و معرفت هنرمند داشته و بستر رشد و پرورش آن، حوزه ادراکات اوست. مهم‌ترین چیزی که در راستای تولید اثر هنری، متعلق معرفت هنرمندانه است، موضوع «زیبایی» است، زیرا کار هنرمند در این مرحله باید خلق ایده‌ای برای انتقال زیبایی‌های عالم به مخاطب اثر هنری باشد.

در حوزه هنر اسلامی کیفیت و سطح معرفت هنرمند نسبت به زیبایی از جایگاه ویژه‌ای در فرایند تولید اثر برخوردار است و اعتقاد به چنین جایگاهی، برآمده از نوع نگرش دیدگاه اسلامی به رابطه انسان و زیبایی است.

در این دیدگاه، زیبایی وابستگی به حقیقت «وجود» دارد و از این رو زیبایی فارغ از بود و نبود ادراک انسان، حقیقتی است که در عالم هستی تجلی یافته است و در عین حال توفیق رسیدن به درک این زیبایی تجلی یافته، امتیازی است که انسان از آن برخوردار گشته است؛ بر این مبنا رابطه هنرمند با حسن و زیبایی، رابطه مدرک و مدرک بوده و هنرمند در مقام کاشف زیبایی است. بنابراین برای ارتقای

رهیافتی در ایده‌پردازی حسن‌محور

در راستای تولید اثر هنری
(توضیحات کامل)

www.QuranAhlebayt.ir

سطح ایده‌پردازی‌ها به مرحله‌ای که محوریت آن بر انتقال زیبایی حقیقی قرار بگیرد، لازم است سطح معرفت هنرمند نسبت به زیبایی (با هدف معرفت به زیبایی حقیقی) ارتقا پیدا کند.

نظر به اینکه هنر اسلامی غالباً در بستر عرفان رشد کرده است، لذا در راستای ارائه راهکار برای تحقق معرفت و ادراک نسبت به زیبایی حقیقی، توجه محققان در این حوزه عموماً بر عامل تزکیه نفس و پالایش روحی و دوری از بدی‌ها و رذایل اخلاقی و کسب فضائل اخلاقی معطوف بوده است. صد البته که میان تزکیه نفس، مشاهده حقایق الهی و ارتقای سطح معرفت التزام وجود دارد اما نگاهی به مجموعه آموزه‌های دینی نشان می‌دهد انسان برای دستیابی به شناخت و معرفت نسبت به حقایق عالم، مجموعه ابزارهایی در اختیار دارد که بهره‌مندی از آنها در کنار هم می‌تواند او را به شناخت برساند؛ تزکیه نفس که مربوط به اخلاقیات و رفتار و کردار هنرمند است تنها به عنوان یکی از شرایط برای رسیدن به شناخت محسوب می‌شود^۱ و علاوه بر این توان (تزکیه)، ابزارهای ادراکی‌ای همچون مشاهده نیز در اختیار او قرار داده شده است. بر این مبنا عامل تزکیه نفس شرط لازم هست اما کافی نیست و هنرمند باید مجموعه این قوا را به موازات هم تقویت نماید.

در این میان مسأله چگونگی بهره‌مندی هنرمند از ابزارهای ادراکی (ابزارهای تحصیل علم) به‌ویژه ابزار مشاهده که جایگاه ویژه‌ای در ایده‌پردازی و شکل‌گیری هنر دارد و همچنین ساماندهی آن به منظور تحصیل علم و ارتقای سطح معرفت او نسبت به حقیقت زیبایی، کمتر مورد توجه بوده است و لذا پژوهش حاضر مسأله ارتقای ایده‌پردازی را با تمرکز بر ارتقای سطح مشاهده هنرمند مورد مطالعه قرار می‌دهد.

^۱ (مطهری ۱۳۸۵، ج ۱۳، ۳۵۶-۳۷۰)

رهیافتی در ایده‌پردازی حسن‌محور

در راستای تولید اثر هنری

(توضیحات کامل)

www.QuranAhlebayt.ir

در باب اهمیت این موضوع همین بس که خداوند بارها و بارها انسان را برای شناخت حقایق عالم به نظر کردن در آیات هستی و تفکر و تعقل در آنها دعوت کرده است تا بدین وسیله علم به حقایق را در خود ارتقا ببخشد؛ علمی که خداوند آن را وسیله تذکر و هدایت بشر معرفی کرده است. در حقیقت خداوند یکی از عوامل مؤثر و لوازم مهم در کسب علم و معرفت را قدرت مشاهده‌گری آیات هستی معرفی می‌کند و کسانی را که از این ابزارهای ادراکی در راه‌یابی به سوی حق بهره‌برداری نمی‌کنند را نابینا قلمداد کرده و چه بسا آنان را در زمره چارپایان می‌شمارد:

❖ وَ لَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَ لَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَ لَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ^۲

بسیاری از جن و انس را برای جهنم آفریده‌ایم دل‌ها دارند که با آن فهم نمی‌کنند چشم‌ها دارند که با آن نمی‌بینند گوش‌ها دارند که با آن نمی‌شنوند ایشان چون چارپایان‌اند بلکه آنان گمراه‌ترند ایشان همان‌اند غفلت زدگان.

توجه به این امر برای هنرمندان از اهمیت مضاعفی برخوردار می‌گردد. این از آن روست که هنرمند با توجه به دیدگاه اجتماعی و انسان‌ساز مکتب اسلام نسبت به نقش جریان ساز هنر و زیبایی در دست یافتن به حیات حقیقی انسانی و با در نظر گرفتن ویژگی‌های هنر مبنی بر رسایی در بیان مقاصد، پذیرش‌مندی فطری هنر، ماندگاری، برخوردار از زبان جهانی و سرعت در انتقال پیام، از جایگاه و رسالت عظیمی برخوردار می‌گردد. لذا هنرمند باید در اثر خود وجهی از حقیقت زیبایی را برای جامعه مخاطب به نمایش گذاشته، او را به مرتبه بالاتری از آگاهی رسانده و به سمت کمال سوق دهد. البته

^۲ سوره مبارکه اعراف، آیه ۱۷۹.

رهیافتی در ایده‌پردازی حسن‌محور

در راستای تولید اثر هنری
(توضیحات کامل)

www.QuranAhlebayt.ir

لازمه انجام این رسالت، آن است که پیش از هر چیز مشاهده خود هنرمند نسبت به موضوعات از مرتبه زیبایی‌های ظاهری و حسی به مرتبه باطنی و به سمت مشاهده زیبایی حقیقی سوق یافته باشد تا آنچه از او بروز می‌یابد وسیله‌ای برای جاری ساختن حق در وجود مخاطب باشد.

با در نظر داشتن تمامی موارد فوق، هدف کلان مجموعه پیش رو، بنیان نهادن مقدمات لازم برای ارتقای کیفی آثار هنری اسلامی در جامعه امروز و به عبارتی زمینه‌سازی برای تولید آثار هنری حسن‌محور است به گونه‌ای که هنرمند امروز را به سمت حسن آفرینی یا تجلی حسن و زیبایی حقیقی در اثر هدایت کند. در این راستا درصدد است تا مبادی و اصول مشاهده زیباشناسانه هنرمند را ارائه نموده و با نظام‌مند کردن آن، زمینه ارتقای سطح ایده‌پردازی در فرایند تولید اثر هنری را فراهم آورد.

در این راستا اصلی‌ترین متون و منابعی که جهت انجام پژوهش مورد استناد قرار گرفته‌اند، آیات قرآن و روایات ائمه معصومین علیهم‌السلام است. در این راستا ابتدا آیات و روایات، متناسب با موضوع انتخاب و اولویت بندی شده و پس از بررسی و تحلیل آنها، در نهایت با استخراج قوانین ثابت در دستیابی به یافته‌ها راهگشا بوده‌اند. مهم‌ترین دلیل استفاده از این متون استحکام بخشیدن به محتوای پژوهش و اتقان آن بوده است که البته این موضوع ضرورت استفاده از ابزار تفسیر را جهت دور ماندن از انحراف در فهم حقیقت کلام الهی ایجاب می‌نماید. برای این منظور و همچنین به جهت مطالعه، بررسی و استخراج برخی قواعد بنیادین در حوزه هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی اسلامی این نوشتار از آرای علامه طباطبائی مفسر قرآن، فیلسوف و عارف بزرگ دوره معاصر بهره‌مند شده است.

این کتاب اساساً به صورت بنیادی و راهبری به موضوع مورد نظر پرداخته و رویکرد آن پرداختن به صورت مهارتی و خودآموز نمی‌باشد. لذا نمی‌تواند مستقیماً برای ارتقای فردی هنرمند مؤثر واقع شود بلکه لازم است نتایج و دستاوردهای این پژوهش در جریان نظام‌سازی‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان جامعه

رهیافتی در ایده‌پردازی حسن‌محور

در راستای تولید اثر هنری
(توضیحات کامل)

www.QuranAhlebayt.ir

وارد شده و پس از مطالعات جزئی‌تر به عملیات و کاربرد نزدیک شود. بنابراین مخاطبان خاص این مجموعه از جمله گروه‌های زیر می‌باشند:

❖ هنرپژوهان: پژوهشگران حوزه هنر اعم از دانشجویان و نظریه‌پردازان و... در صورت نیاز می‌توانند با مبنا قرار دادن دستاوردهای این پژوهش به عنوان پیشینه و با هدف ایجاد توسعه و پیشرفت در حوزه‌های مرتبط با این دانش:

- پژوهش‌ها و مطالعات تکمیلی برای پیشبرد مسأله در ابعاد مختلف و مورد نیاز جامعه انجام دهند. مانند پژوهش‌هایی برای دستیابی به اصول و قواعد لازم در مرحله دوم فرایند یعنی صورت‌بندی ایده که لازم است با تأکید بر حسن محوری صورت بگیرد،
- و یا گامی در راستای تقویت و اصلاح کاستی‌های موجود بردارند، مانند مطالعه دقیق‌تر و انجام پژوهش‌های تفصیلی‌تر برای ایجاد شیوه‌های ارزیابی آثار در قالب‌های مختلف هنری.

❖ مدیران اجرایی سازمان‌ها و نهادهای مربوط به حوزه هنر

- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

- دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی

مجموعه حاضر می‌تواند در جایگاه نقشه راه و چشم‌انداز برای ساماندهی نظام آموزش هنر به صورت هدفمند و اصولی و با هدف ارتقای کارآمدی هنرجویان در ایده‌پردازی‌های حسن‌محور، به عنوان مبنای طراحی دروس اعم از نظری و مهارتی در رشته‌های مختلف هنری هم در هنرستان و هم در دانشگاه، مورد استفاده باشد. این امر به دو صورت می‌تواند مورد برنامه‌ریزی دو سازمان فوق‌تر قرار بگیرد:

• طراحی و تدوین درس یا دروس جدید و مستقل در بین مجموعه دروس پایه

رهیافتی در ایده‌پردازی حسن‌محور

در راستای تولید اثر هنری
(توضیحات کامل)

www.QuranAhlebayt.ir

- و یا مبنا قرار گرفتن برای اصلاح، تقویت و یا تکمیل محتوای برخی دروس موجود برای این منظور لازم است آنچه در اینجا به صورت یک مدل و نقشه راه تبیین شده است به طور مجزا در هر رشته و متناسب با اقتضائات آن قالب هنری به مهارت‌های جزئی‌تر تبدیل شده و به صورت برنامه‌های گام به گام و مرحله‌ای تدوین شود.
- معاونت امور هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یکی از وجوه کاربرد این پژوهش برای نهاد موردنظر جهت دادن و تفصیلی‌تر کردن راهبردهای محتوایی و تعیین مسیری برای عملیاتی شدن مجموعه اهداف تعریف شده برای این نهاد است. برای این منظور لازم است مدلی که در اینجا به عنوان سیر و فرایند ایده‌پردازی در تولید اثر هنری ارائه شده است، به عنوان الگو و نقشه زیربنایی و در قالب آئین‌نامه‌ای، در مجموعه برنامه‌ریزی‌های این نهاد که با هدف رشد و اعتلای فرهنگ و هنر ایرانی اسلامی انجام می‌شود، مورد لحاظ قرار بگیرد. علاوه بر این یکی از مهم‌ترین کاربردها، در اختیار گذاشتن شاخصه‌ها و معیارهای ثابت و تعیین ضوابط برای نظارت بر آثار هنری و ارزیابی آنها به‌ویژه از حیث سنجش میزان حسن‌محوری در ایده و محتوای آثار خواهد بود.
- مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما در بخش همانند مورد فوق، پژوهش حاضر می‌تواند هم به عنوان چارچوب اصلی، مبنای انجام پژوهش‌های کاربردی در زمینه آموزش و تربیت هنرجویان صداوسیما و به تبع ارتقا یا اصلاح روند ساخت مجموعه‌های تلویزیونی و رادیویی باشد و هم می‌تواند معیاری برای نحوه ارزیابی آنها در اختیار بگذارد.

رهیافتی در ایده‌پردازی حسن‌محور

در راستای تولید اثر هنری
(توضیحات کامل)

www.QuranAhlebayt.ir

امید است این مجموعه بتواند با قرار گرفتن در مسیر صحیح به اهداف متعالی و بلند خود که همانا پرورش هنرمندان شایسته و متعاقباً تولید آثار هنری ارزشمند است، دست یابد.

عناوین فصول این کتاب عبارتند از:

فصل اول؛ اصل حسن محوری در ایده‌های هنری

فصل دوم؛ فرایند مشاهده حسن توسط هنرمند (حسن بینی)

فصل سوم؛ شیوه‌هایی برای ارتقای حسن محوری در فرایند ایده‌پردازی

خاتمه؛ معرفی نمونه ایده‌هایی برای تولید اثر هنری برگرفته از متون دینی